

# ANUL ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT

## DOMNIA LUI ȘTEFAN CEL MARE - REPERE CRONOLOGICE

Vasile M. Demciuc

- **1457, aprilie, 12** – Ștefan, fiul lui Bogdan al II-lea, îl înfrânge la Dolhești, lângă Suceava, pe unchiul său Petru Aron, fratricidul. *“iar după aceea – se relatează în Analele putnene- s-au adunat toată țara cu preasfințitul mitropolitul chir Theoctist și cu ajutorul lui Dumnezeu l-au uns la domnie, pe Siret, în jos la tină, unde se numește locul acela Direptate și până acum. Și a luat schiptrul Țării Moldovei”*.

- **1457-1458** – Expediții de represalii ale moldovenilor în sudul Poloniei, unde se adăpostise Petru Aron.

- **1458, ianuarie 24** – Cu sprijinul nobilimii mici și mijlocii și al trupelor de mercenari conduse de Mihail Szilagzyi, Matei Corvin, al doilea fiu al lui Iancu de Hunedoara, este ales rege al Ungariei.

- **1458, martie 13** – Ștefan cel Mare reînnoiește *“tuturor brașovenilor și tuturor negustorilor și întregii Țări a Bârsei”* privilegiul pe care aceștia îl aveau de la Alexandru cel Bun. În timpul domniei lui Ștefan cel Mare se dezvoltă comerțul Moldovei cu Transilvania, de unde se aduceau în special țesături, arme de tot felul, obiecte din fier ș.a. Acest comerț, în cadrul căruia moldovenii exportau animale (oi, vaci, etc.) piei, ceară de albine, pește, ș.a. se efectua prin trei drumuri principale - *drumul Bistriței; drumul Băii; drumul de Jos* sau al *Brașovului*, care era și cel mai frecventat.

- **1459** – Vlad Țepeș refuză plata tributului către Poartă.

- **1459, aprilie 4** – Tratatul moldo-polon de la Overhelăuți, pe Nistru, încheiat în urma atacurilor oștilor lui Ștefan cel Mare în sudul Poloniei. Se consemna încetarea stării de război dintre Moldova și Polonia, voievozii Rusiei Mici și ai Podoliei se obligau să nu permită lui Petru Aron să se apropie de granița Moldovei decât până la Smotric, iar Ștefan cel Mare recunoaște pe regele polon Cazimir al IV-lea Jagello (1447-1492) ca suzeran; domnul Moldovei se obliga să restituie moșiile confiscate boierilor care vor veni în țară. Tratatul stipula și unele clauze cu caracter economic.

- **1460** – Prima mențiune a *armașului* în Țara Românească; în Moldova el apare atestat pentru prima oară la 13 martie 1489. Acest dregător aplica pedepsele hotărâte de domnitor.

- **1460, iulie, 3** – Ștefan cel Mare confirmă negustorilor lioveni privilegiul comercial pe care aceștia îl aveau de la predecesorii domnului Moldovei; reconfirmat la 25 ianuarie 1462. Cuprinde stipulații protecționiste pentru negustorii autohtoni..

- **1461, iunie, 5** – Prima incursiune a lui Ștefan cel Mare în Transilvania; domnul Moldovei pradă în secuime ca represalii pentru că voievodul Sebastian de Rozgony luase la curtea sa pe Petru Aron care părăsise Polonia în 1460.

- **1462, aprilie, 26** – Începutul mării campanii întreprinsă de sultanul Mahomed al II-lea împotriva Țării Românești, urmărind supunerea țării prin înlocuirea lui Vlad Țepeș cu fratele său, Radu, zis cel Frumos. Se spune că uriașa armată avea un efectiv de circa 200.000 de oșteni, iar o flotă compusă din 25 de trireme și 150 de vase mici, venind prin deltă arde Brăila.

- **1462, iunie, 22** – Ștefan cel Mare încearcă să recucerească cetatea Chilia, care fusese cedată ungarilor în 1448 de către Petru al II-lea, dar nu izbutește. Este rănit la glezna stângă, rană de pe urma căreia va suferi toată viața.

- **1463** – În urma unei înțelegeri diplomatice, Polonia retrocedează Moldovei cetatea Hotinului, pe care o primise în dar de la Petru Aron, în aprilie 1457. Ștefan cel Mare *“a dat de a scris ...Mănăstirii sale Zograf, în sfântul munte Athos”*, un *Praxiu* adică un *Apostol*, aflător în prezent la Muzeul de istorie din Moscova.

- **1463, iulie, 5** – Ștefan cel Mare se căsătorește cu Evdokia de Kiev, descendentă din familia marilor duci lituanieni.

- Hotinul, cedat Poloniei de Petru Aron, reintră în stăpânirea Moldovei, în urma înțelegerii moldo-polone din 1462.

- **1464 - aprilie, 13** – Regele Ungariei ordonă tuturor secuilor, precum și bătrânilor și căpitanilor acestora din scaunele Sepsî, Orbai, Kezdy și Ciuc, să pună capăt opreliștilor (taxe și diferite piedici), care stânjeneau comerțul brașovenilor și al negustorilor din Țara Bârsei cu Moldova.

- **1464, aprilie** – se naște, probabil, Alexandru, fiul lui Ștefan cel Mare și al Evdochiei de Kiev.

- **1465 - ianuarie 23/25** – Ștefan cel Mare cucerește Cetatea Chilia, stăpânită de unguri, după un asediu de o zi (24 ianuarie); instalarea la conducerea cetății a pârcălabului Isaia, cumnatul domnitorului.

- **1465 noiembrie 4** - potrivit inscripției săpate în piatra funerară de la Mănăstirea Pobrata, moare Maria Oltea "*mama domnului Io Ștefan voievod*".

- **1466 - iulie, 10** – Conform *Letopiseșelor putnene* și al *Cronicii moldo-polone*, începe zidirea bisericii Mănăstirii Putna, cea mai importantă ctitorie monastică a lui Ștefan cel Mare, concepută în plan triconc dezvoltat, cu menirea de a servi ca necropolă domnească marelui voievod și familiei sale.

- **1466, septembrie, 15** – Ștefan cel Mare cumpără satul Vicov de Sus, cu 200 de zloți tătărăști pe care îl dăruiește Mănăstirii Putna, a cărei construcție abia începuse, inaugurând astfel seria marilor donații pentru gloriosul său așezământ religios.

- **1467** – Din porunca lui Ștefan cel Mare, ieromonahul Ioanichie scrie "*în Mănăstirea Neamțu*" un *Minei pe ianuarie* „*pentru Mănăstirea de la Putna*”, astăzi se află la Biblioteca V.I.Lenin din Moscova.

- din porunca "*binecinstitorului domnului nostru Io Ștefan voievod, fiul lui Bogdan voievod, s-a scris Minei pe aprilie, pentru Mănăstirea sa de la Putna în vremea arhimandritului chir Ioasaf, cu mâna multpăcătosului Nicodim, diaconul*" Manuscrisul se află în prezent la Biblioteca V.I.Lenin din Moscova. Tot din porunca lui Ștefan cel Mare se scriu, în același an, mineele pe august și noiembrie "*cu mâna păcătosului Casian*", existente în colecția Mănăstirii Putna, pentru care au fost scrise.

- **1467, septembrie, 4** – moare Evdochia de Kiev, fiind înmormântată în biserica Mirăuți, așa după cum o dovedește fragmentul din piatra tombală descoperit în timpul cercetărilor arheologice efectuate de prof. Mircea D. Matei.

- **1467, decembrie 14-15** – încercarea lui Matei Corvin de a supune Moldova suveranității sale, prin forța armelor, eșuează lamentabil în bătălia nocturnă de la Baia. Ștefan cel Mare în fruntea unei oștiri de 12.000 de moldoveni, înfrânge armata ungară, formată din circa 40.000 de oșteni, după ce, în prealabil incendiase orașul. Regele însuși este grav rănit și silit la o retragere grabnică, dezordonată, rușinoasă, consemnată succint în *Analele putnene* «*și i-a dat Dumnezeu pe unguri în mâinile lui Ștefan voievod și ale oastei lui. Și au fost uciși mare mulțime dintre ei. Și craiul atunci a fost săgetat în luptă. Și apoi s-au întors rușinați pe alt drum mai scurt. Și nu a fost cum au crezut ei, ci au fost cum era voia lui Dumnezeu*».

- **1468** – Eșecul încercării lui Ștefan cel Mare de a aplană, prin intermediul regelui polon Cazimir al IV-lea Jagello, conflictul cu Matei Corvin, căruia îi pretindea îndepărtarea lui Petru Aron și despăgubiri pentru pagubele pricinuite de campania din nov.- dec. 1467.

- **1468, iulie 28** – Tratat moldo-polon care confirmă vechile raporturi politice dintre Moldova și Polonia; regele polon Cazimir al IV-lea se obligă să nu ocrotească în țara sa pe nici un pretendent la scaunul Moldovei.

- **octombrie, 2** – Ștefan cel Mare dăruiește Mănăstirii Putna satul Maneuți.

- **1469** - O armată moldovenească, comandată de spătarul al doilea Filip Pop, pătrunde în Transilvania și pradă în secuime ca represalii pentru atitudinea ostilă față de domnul

Moldovei; - Ștefan cel Mare reușește să atragă în cursă pe Petru Aron, care urmărea să reocupe tronul Moldovei, și pune să i se taie capul.

- **1469, iunie, 15** - Se încheie brodatul unui epitrahil dăruit de Ștefan cel Mare Mănăstirii Putna.

- **1470, ianuarie, 30** - «*mult păcătosul Chiriac*» termină de copiat, din porunca lui Ștefan cel Mare, «*în mănăstirea zidită de dânsul, anume Putna Cuvântările Sfântului Ioan Gură de Aur Zlataust*».

- **februarie** - Campania lui Ștefan cel Mare, împotriva lui Radu cel Frumos, domnul Țării Românești, supus turcilor. Oastea moldovenească pradă și arde Brăila, Târgul de Floci, și județul Ialomița.

- **aprilie, 12** - Ștefan cel Mare dăruiește Mănăstirii Putna cădelnița executată din argint aurit, bogat decorată cu motive gotice, care, se presupune, a fost folosită de mitropolitul Teoctist la sfințirea bisericii acestei mănăstiri în ziua de 3 septembrie a aceluiași an.

- **mai, 28** - Ștefan cel Mare dăruiește Mănăstirii Putna o vie de nouă fălci la Cotnari, lângă Hârlău.

- **august, 20** - Sub comanda lui Ștefan cel Mare oastea moldovenească stăvilește și nimicește o mare invazie tătară în bătălia de la Lipnic pe Nistru.

- **septembrie, 3** – În prezența domnitorului, a familiei sale, a marilor boieri și a multor credincioși moldoveni, are loc fastuoasa ceremonie a sfințirii Mănăstirii Putna. Serviciul divin este oficiat de mitropolitul Teoctist al Moldovei și de episcopul Tarasie al Romanului, «*fiind de față - după cum spun Analele putnene - egumenii tuturor mănăstirilor și întreg clerul preoțesc în număr de 64*». Între ei se afla și Ioasaf, fostul egumen al Mănăstirii Neamțu, care trecuse între timp la Putna, el fiind așadar primul stareț al faimosului așezământ monastic ctitorit de Ștefan cel Mare. La Neamțu a fost înlocuit cu Silvan, atestat ca egumen la 1 aprilie 1470, dar numit în această demnitate încă din toamna lui 1466.

- **1471, ianuarie, 16** – convins de *hiclenia* lor, «*taie Ștefan vodă pre Isaia vornicul și pre Negrilă paharnicul și pre Alexa stolnicul în târgul Vashuiului*»; - primăvara – campania lui Radu cel Frumos în Moldova pentru a răzbuna atacul lui Ștefan cel Mare din anul precedent. Armata moldovenească condusă de Ștefan cel Mare surprinde însă la 7 martie armata lui Radu cel Frumos lângă hotarul țării, în târgul Soci, provocându-i o grea înfrângere.

- **septembrie, 10** - Ștefan cel Mare dăruiește Mănăstirii Putna satul Bălcăuți.

- **1472** – ieromonahul Ghervasie copiază la Neamț traducerea slavonă a *Sintagmei* - culegere de legi penale și civile – a juristului bizantin Matei Vlastares.

- Ștefan cel Mare stabilește legături cu hanul turcoman Uzun Hasan în scopul luptei comune împotriva turcilor.

- **ianuarie, 3** – privilegiul comercial acordat negustorilor brașoveni de către domnul Moldovei. Aceștia primeau libertate comercială deplină în întreaga țară și garantarea securității activității lor.

- **aprilie, 25** - Ștefan cel Mare dăruiește Mănăstirii Putna satul Ostrița, pe Prut.

- **septembrie, 14** - Ștefan cel Mare se căsătorește cu Maria de Mangop, coborâtoare din împărăția grecești, fiica lui Isaac Comnenul din familia imperială bizantină a Comnenilor, despotul cetății Theodoro – Mangop, situată la Nordul Mării Negre.

- din porunca lui Ștefan cel Mare, se scrie *Leavșița lui Ioan Scărarul* pentru «*mănăstirea sa din Putna, în aceeași mănăstire, pe vremea arhimandritului chir Ioasaf, cu mâna multpăcătosului monah Vasile*».

- **1473, ianuarie, 20** – Matei Corvin acordă negustorilor moldoveni garanții pentru activitatea lor comercială în Transilvania. Negustorii moldoveni frecventau mai ales orașele Bistrița, Brașov, Sibiu și Cluj.

- **iunie, 17** – Miniaturistul Nicodim termină de scris și de decorat vestitul *Tetraevangheliar de la Humor* în care se află și chipul lui Ștefan cel Mare.

- **septembrie, 3** - Ștefan cel Mare dăruiește Mănăstirii Putna *morile de la târgul Siretului, ce sunt pe apa Siretului și îi face obroc 12 poloboace cu vin pe tot anul*.

- **septembrie, 20** - Ștefan cel Mare dăruiește Mănăstirii Putna satul Jicovul de Jos.
- **noiembrie, 24** - În urma unei campanii fulgerătoare, Ștefan cel Mare cucerește cetatea Dâmbovița, îl detronează pe Radu cel Frumos – unealta turcilor – și așează ca domn al Țării Românești pe Laiotă Basarab. Cu acest prilej sunt luate în captivitate *doamna Radului vodă*, și fiica sa Maria – Voichița, viitoarea soție a marelui voievod.
- **decembrie** - În fruntea unei armate formată din 17 .000 de turci și 12.000 de munteni, Radu cel Frumos îl alungă pe Laiotă Basarab, redobându-i tronul. Pradă apoi din război, o parte a Moldovei.
- Ștefan cel Mare suspendă plata haraciului la turci.
- **1474, martie** – Sprijinit de Ștefan cel Mare, Laiotă Basarab recucerește tronul Țării Românești, dar împrăjările îl silesc să treacă în curând de partea turcilor.
- **octombrie-noiembrie**, având știri asupra invaziei pe care o pregăteau turcii împotriva Moldovei, Ștefan cel Mare face noi eforturi pentru a-și asigura un aliat de nădejde pe tronul Țării Românești, și mai ales, pentru coalizarea întregii creștinătăți împotriva agresorilor otomani. In acest sens scrie la 29 noiembrie 1474, papei Sixt al IV-lea.
- din porunca lui Ștefan cel Mare se scrie penmtru Mănăstirea Putna un sbornic *cu mâna mult păcătosului ieromonah Iacov*.
- **1475, ianuarie, 10** - Lupta de la Vaslui. Armata Moldovei condusă de Ștefan cel Mare, atacă la sud de Vaslui, cam la jumătatea distanței dintre Rahova și Lipovăț, pe o zi cețoasă, într-un loc mlăștinos mărginit de păduri, armata turcă condusă de Hadim Suleiman pașa, beglerbegul Rumeliei, însoțită de un corp de oaste al lui Laiotă Basarab, și obține o strălucită victorie asupra invadatorilor cu un larg răsunet european. Timp de trei zile după aceea, cavaleria ușoară moldovenească a urmărit și a distrus mare parte din armata năvălitoare în retragere. După cum mărturisea sultana valide Mara, văduva sultanului Murad I *niciodată o oaste turcească nu a suferit o astfel de înfrângere*.
- **ianuarie 25** – după zdrobirea cotropitorilor, Ștefan cel Mare vestește principilor creștini din Europa victoria sa, încercând din nou să-I coalizeze împotriva primejdiei otomane prin puterea propriului exemplu .
- **iunie 6** – puternica cetate genoveză din Crimeea, Caffa, este cucerită de turcii conduși de marele vizir Ahmed pașa. Cei 160 de negustori moldoveni care au luptat pentru apărarea cetății au fost tăiați de turci. Odată cu transformarea Hanatului Crimeii în stat vasal Imperiului otoman, tătarii de aici vor constitui un permanent pericol pentru țările române.
- **iulie 12** – prevăzând o nouă invazie a turcilor în Moldova, Ștefan cel Mare acceptă suzeranitatea regelui Matei Corvin pentru a-și asigura ajutorul acestuia în viitorul război.
- **decembrie** – turcii cuceresc principatul Mangop din Crimeea, aflat sub stăpânirea lui Alexandru, fratele Mariei de Mangop, care este capturat și dus la Constantinopol. Demersurile lui Ștefan pentru a-și salva cumnatul au eșuat, Alexandru fiind decapitat în capitala otomană.
- copistul Petru scrie pentru Mănăstire Zografu *Cuvintele pustnicești ale Avvei Dorothei*, din porunca lui Ștefan cel Mare. Manuscrisul se află în prezent la Muzeul de istorie din Moscova.
- **1476, ianuarie 25** – Iuga vistiernicul dăruiește Mănăstirii Putna o cădelniță, un chivot de argint aurit și o sută de zloți ungurești întru pomenirea sa, a soției sale Nastea, a fiului său Mihail și a fiicei sale Sofia.
- **mai** – o imensă armată otomană, cuprinzând circa 150.000 de oșteni, pornește din Adrianopol sub comanda lui Mahomed al II-lea cuceritorul Constantinopolului, pentru a supune Moldova, pentru a-l înlocui pe cutezătorul ei voievod cu un oarecare Alexandru, care pretindea că este fratele lui Ștefan cel Mare. Lor li se adaugă Laiotă Basarab cu circa 12.000 de oșteni.
- **iunie 1** – vistiernicul Iuga face o nouă danie Mănăstirii Putna, constând iarăși dintr-o cădelniță de argint, dintr-un chivot de argint aurit, din încă o sută de zloți ungurești, la care mai adaugă acum 100 de oi, satul Șirăuți și o vie la Hârlău.

- **ianie** – potrivit unei înțelegeri tuco-tătare, în vreme ce oștirile turcești trec Dunărea, tătarii lui Eminek Mârza atacă Moldova dinspre răsărit, dar sunt înfrânți de moldoveni și alungați peste Nistru, înlăturându-se astfel pericolul joncțiunii lor cu turcii.

- **ianie, 25** - atacul lui Ștefan cel Mare asupra avangărzii turcești condusă de Suleiman – pașa, pe care o înfrânge și o silește să se retragă.

- **ianie 26** – are loc sângeroasa bătălie de la Valea Albă. Luptând cu eroism legendar, oastea lui Ștefan cel Mare este copleșită, fiind nevoită să se retragă în munți și să ducă mai departe o luptă de hărțuială, de slăbire treptată a inamicului. Înfometată, bântuită de ciură, hărțuită și demoralizată de rezistența cetăților Neamț, Suceava, Hotin, care s-au dovedit inexpugnabile, armata otomană este silită să se retragă din Moldova, fără să-și fi atins nici unul din obiectivele campaniei, învinsă practic, de strategia și condițiile de luptă pe care i le-a impus geniul militar al marelui nostru voievod.

- **noiembrie** - Ștefan cel Mare întreprinde o campanie în Muntenia, concomitent cu Ștefan Bathory, comitele Transilvaniei, înlocuindu-l pe Laiotă Basarab cu Vlad Țepeș, pentru a-și asigura alianța acestei țări în viitoarele războaie antiotomane.

- **decembrie** – revenind cu forțe turcești, Laiotă Basarab își redobândește tronul Vlad Țepeș este ucis; - Ioasaf, primul stareț al Mănăstirii Putna se retrage, din egumenie, luând schima cea mare și numele de Iosif, îi succede Paisie Scurtul.

- **1477, mai, 8** – Trimis în solie la Veneția, Ioan Țamblac, unchiul lui Ștefan cel Mare, trimite Dogelui un strălucit mesaj din partea lui Ștefan cel Mare.

- **noiembrie** - Ștefan cel Mare întreprinde o nouă campanie în Țara Românească, înlocuindu-l pe Laiotă Basarab cu Basarab cel Tânăr zis Țepeluș.

- **decembrie 19** - Moare Maria de Mangop, fiind înmormântată la Mănăstirea Putna.

- **1478** – se termină de brodat acoperământul de mormânt al Mariei de Mangop, una dintre cele mai mari capodopere ale artei somptuoare medievale.

- **vara**, se căsătorește cu Maria Voichița, fiica lui Radu cel Frumos.

- **noiembrie, 18**– moare mitropolitul Teoctist, fiind înmormântat în pridvorul bisericii Mănăstirii Putna.

- **1479, mai, 7** – Ștefan cel Mare dăruiește Mănăstirii Putna satul Târnauca.

- **ianie 16** – se naște Bogdan Vlad, viitorul domn al Moldovei, sub numele de Bogdan al III-lea, fiul lui Ștefan cel Mare și al Mariei Voichița.

- **ianie-ianie** – din porunca lui Ștefan cel Mare, 800 de meșteri zidari și 17.000 de salahori construiesc cetatea Chilia Nouă pe malul stâng al Dunării.

- **ianie 27** – potrivit inscripției funerare, moare Bogdan, fiul lui Ștefan cel Mare și al Mariei de Mangop, în vârstă de șase ani. Este înmormântat în biserica Mănăstirii Putna.

- **august 30** - Ștefan cel Mare împuternicește pe episcopul de Rădăuți să judece locuitorii din satele aparținătoare Mănăstirii Putna.

- **decembrie 15-1480 mai 20** – Ștefan cel Mare împodobește cu frumoase lespezi funerare, mormintele înaintașilor săi din biserica episcopală de la Rădăuți.

- **1480, mai 12** – Ștefan cel Mare cumpără de la mitropolitul Gheorghe morile din Feredieni, făcându-le apoi danie Mănăstirii Putna.

- **mai iunie** – Ștefan cel Mare în alianță cu un corp de oaste transilvăneană, încearcă să-l înlocuiască pe Basarab cel Tânăr, care pactizase cu turcii, dar nu izbutește.

- **noiembrie 21** – moare Petru, fiul lui Ștefan cel Mare și al Mariei de Mangop, fiind înmormântat alături de fratele său Bogdan în Mănăstirea Putna.

- **1481, mai, 1** – potrivit pisaniei de pe turnul tezaurului de la Mănăstirea Putna *a zidit și a făcut turnul și zidul în jurul mănăstirii.*

- **mai, 3** – moare sultanul Mahomed al II-lea.

- **ianie, 8** - are loc bătălia de la Râmnic. Oastea moldoveană comandată de Ștefan cel Mare biruie oștile muntenesti și turcești conduse de Basarab cel Tânăr, Ali-beg, Skender-beg. În această bătălie moare Șendrea, viteazul portar al Sucevei, cumnatul domnului Moldovei, fiind

îngropat la Dolheștii Mari. Basarab cel Tânăr este detronat și înlocuit cu Vlad Călugărul, fiul lui Vlad Dracul și fratele lui Vlad Țepeș.

- **august 22** – Ștefan cel Mare îi scutește pe supușii Mănăstirii Putna de prestarea tuturor *robotelor* așezându-i sub jurisdicția episcopului de Rădăuți.

- **1482, martie 10** – pentru a-și asigura hotarul dinspre Țara Românească ai cărei domni nu ofereau alianțe trainice, *a luat Ștefan Voievod cetatea de la Crăciuna și a pus în ea pe pârcălabii săi Vâlcea și Ivanco*. În același scop îl asociază la domnie pe Alexandru, fiul său, pe care-l instalează la Bacău.

- **1483, ianuarie 12** – Elena fiica lui Ștefan cel Mare și a Evdochiei de Kiev se căsătorește cu Ivan, fiul țarului Ivan al III-lea și moștenitorul tronului acestuia. Această căsătorie, se pare, a fost urmată de un tratat de alianță moldo-rus, care însă nu s-a păstrat.

- **1484** – din porunca lui Ștefan cel Mare, se toarnă pentru Mănăstirea Putna clopotul cel mare, cunoscut sub numele Buga; - Ștefan cel Mare construiește din piatră o cetate la Roman (Cetatea Nouă sau Smedorova) pe malul stâng al Siretului.

- **martie 15** – *Analele putnene scriu în mircurea mare, pe la miezul nopții pre joi, au ars toată Mănăstirea Putnei cu desăvârșire*.

- **aprilie 1** – Ștefan cel Mare dăruiește Mănăstirii Putna *Dvera* reprezentând Înălțarea Domnului, capodoperă a broderiei medievale românești.

- **mai, 15** - se încheie brodatul epitafului de la mănăstirea Moldovița *în timpul egumenului popa Anastasie*.

- **iulie 6** – sub comanda lui Baiazid al II-lea noul sultan al turcilor (1481-1512), o mare armată otomană, formată din aprox. 100.000 de oșteni la care se adaugă Vlad Călugărul cu oastea Țării Românești și o numeroasă oștire tătarască, atacă Chilia, care, după opt zile de asediu, capitulează.

- **iulie, 28** - după două zile de asediu capitulează și Cetatea Albă.

- **august, 5** – turcii cuceresc Cetatea Albă, apărată de moldovenii conduși de pârcălabii Gherman și Oană.

- **octombrie, 29** – Moare ieroschimonahul Iosif, primul egumen al Mănăstirii Putna, sub numele de Ioasaf.

- **1485, mai, 5** – se termină de brodat, la Mănăstirea Putna, *Dvera* înfățișând *Adormirea Maicii Domnului*.

- **septembrie, 15** – Nădăjduind să redobândească Cetatea Albă și Chilia, cu ajutorul militar al Poloniei, Ștefan cel Mare prestează personal la Colomeea, jurământul de credință față de regele Cazimir al IV-lea Jagello. În timp ce se afla în Polonia, turcii conduși de eunucul Ali, begul Rumeliei, împreună cu oștenii lui Vlad Călugărul pradă și pârljolesc Moldova din sud și până la Suceava. Ei îl aduceau totodată, pe pretendentul Hronoda, sau Hroniot pentru a-l instala domn al Moldovei.

- **noiembrie, 16** - are loc bătălia de la Cătlăbuga. Cotropitorii, trecuți sub comanda lui Bali-beg Malcoci Oglu, pașă al Silistrei sunt nimiciți de Ștefan cel Mare la Cătlăbuga, lângă Chilia.

- **1486, martie, 6** - turcii invadează din nou Moldova, sub comanda aceluiași Bali-beg Malcoci, urmărind în continuare substituirea lui Ștefan cel Mare cu Hronoda. Dar sunt înfrânți la Șcheia, lângă Roman. Pretendentul Hronoda este capturat și decapitat de boierul moldovean Pântece.

- **martie, 27** - moare Maria, sora lui Ștefan cel Mare și văduva lui Șendrea – portarul Sucevei, înmormântată în biserica Dolhești.

- **septembrie, 15** - la Hârlău Ștefan cel Mare construiește un nou palat de reședință, căruia îi adaugă un valoros paraclis, în 1492.

- **1487** - Silit de împrejurări Ștefan cel Mare încheie pace cu turcii, acceptând plata haraciului, în schimbul garantării de către aceștia a independenței Moldovei

- **ianie, 13** – Ștefan cel Mare ctitorește bisericile Sf. Cruce din Pătrăuți și Sf. Procopie din Milișăuți. Se inaugurează astfel vastul program de construcții religioase din epoca ștefaniană, veacul de aur al arhitecturii eclesiastice moldovenești.

- **noiembrie, 20** – se termină de ferecat la mănăstirea Humor *Tetraevangheliarul* scris și decorat, din porunca lui Ștefan cel Mare, de ieromonahul Nicodim, pentru acest lăcaș.

- **1488** – monahul Ghervasie caligrafiază și decorează în Mănăstirea Putna, un liturghier, care va fi ferecat în 1498 și dăruit apoi de vistiernicul Isac Mănăstirii Feleac.

- **martie, 15** - Ștefan cel Mare dăruiește Mănăstirii Putna satul Vicșani pe Suceava.

- **aprilie, 3** – Ștefan cel Mare dăruiește și întărește prin uric Mănăstirii Putna *toate pietrele de ceară de la târgul nostru Siret și șase voștinari tot de la târgul Siret și propriile mori.*

- **aprilie, 6** - Ștefan cel Mare dăruiește Mănăstirii Putna satul Grecii de lângă Siret.

- **mai, 1** – începe zidirea bisericii Sf. Ilie din satul omonim, comuna Șcheia, sfârșită în același an la 15 octombrie.

- Ștefan cel Mare îmbracă în ferecătură de argint aurit craniul Sf. Ghenadie, pe care *l-a pus în mănăstirea de la Putna, în anul 6996, mai 1.*

- **mai, 26** – începe să construiască biserica Mănăstirii Voroneț, terminată în același la 14 septembrie.

- **iulie, 30** – Ștefan cel mare dăruiește Mănăstirii Zografu două ripide, executate din argint, în tehnica *au repousse (prin ciocănire)* și filigran. Ambele se află acum în insula Patmos.

- **1489, martie 21** – polonii încheie pace cu turcii, consacrand posesiunea acestora asupra Chilieii și Cetății Albe, ceea ce anulează tratatul moldo-polon de la Colomeea și jurământul de credință prestat de Ștefan cel Mare față de regele Cazimir al IV-lea.

- **martie, 29** - *Binecinstitorul domn Io Ștefan voievod a făcut și a scris și a ferecat tetraevangheliarul pentru Mănăstirea sa de la Putna...cu mâna multpăcătoșului așa zis Paladie.*

- **ianie** – Alexandru, fiul lui Ștefan cel Mare se căsătorește cu fiica lui Bartolomeu Dragffi zis Birtoc, voievodul Transilvaniei, iar după unele opinii cu Maria Asanina Paleologhina, o grecoaică din Constantinopol

- **iulie** - înșelat de poloni, Ștefan cel Mare își reface alianța cu Matei Corvin, care îi cedează cetatea Ciceului și Cetatea de Baltă.

- **octombrie, 14** – Ștefan cel Mare dăruiește Mănăstirii Putna satele Frătăuți, Botășani, Climăuți.

- tratatul de pace (*ahdname* sau *sulhname*) dintre Ștefan cel Mare și Mahomed al II-lea. Moldova plătea Imperiului otoman un haraci de *3000 de florini venețieni.*

- **1490** – Din porunca lui Ștefan cel Mare, se execută la Putna, marele epitaf reprezentând așezarea Mântuitorului în mormânt, operă de căpătâi a broderiei medievale românești.

- din porunca lui Ștefan cel Mare se toarnă pentru Mănăstirea Putna clopotul *Blagovistnic* de 318 kg.

- Pahomie monahul scrie pentru Mănăstirea Voroneț un *Tetraevangheliar* aflat astăzi la Muzeul de istorie din Moscova.

- **martie, 15** – Ștefan cel Mare dăruiește Mănăstirii Putna braniștea care cuprindea 18 munți.

- **martie, 17** – Ștefan cel Mare emite un uric potrivit căruia călugării Mănăstirii Putna sunt *volnici a trimite primăverile și toamnele câte tre care mari la pește și pe acel pește să nu dea vamă.*

- **aprilie, 6** - moare Matei Corvin, fiind urmat la tronul Ungariei de Vladislav al II-lea, (1490-1516), fiul lui Cazimir al IV-lea Jagello, regele Poloniei, care obținuse tronul prin căsătoria cu Beatrice, văduva lui Matei Corvin. Deși Ștefan cel Mare a susținut la succesiunea tronului ungar pe Ioan Corvin și apoi pe Maximilian de Habsburg, fiul împăratului romano-german, el s-a aflat în înne relații cu Vladislav al II-lea.

- **aprilie, 27** - începe construcția bisericii Sf. Ioan a Curții Domnești din Vaslui.

- **august**, acceptând să plătească tribut turcilor, Ștefan cel Mare cucerește de la poloni Pocuția, care aparținuse bunicului său, Alexandru, pentru a plăti, în acest chip, tributul sultanului.
- **1491, ianuarie, 1** – se termină zidirea bisericii Adormirea Maicii Domnului din Bacău, ctitorită de *Io Alexandru voievod, fiul lui Ștefan voievod*.
- **ianie** - începe zidirea bisericii Sf. Nicolae Domnesc din Iași.
- din porunca lui Alexandru, fiul lui Ștefan cel Mare Teodor Mărieșescu scrie, la Mănăstirea Neamț un *Tetraevangheliar*, pentru biserica Adormirea Maicii Domnului din Bacău, existent acum la Muzeul de istorie din Moscova.
- **1492** - caligraful și miniaturistul Teodor Mărieșescul de la Mănăstirea Neamțu, scrie, din porunca lui Ștefan cel mare, un *Tetraevangheliar* pentru Mănăstirea Zografu, existent acum la Muzeul de istorie din Moscova.
- ieromonahul Ghervasie scrie un *Liturghier* aflat la Biblioteca Academiei Române din Cluj Napoca.
- **ianuarie, 25** – logofătul Ioan Tăutul dăruiește Mănăstirii Humor un *Minei pe februarie*, astăzi se găsește la Biblioteca Ossolonski din Lvov.
- **mai, 30** – începe construirea bisericii Sf. Gheorghe din Hârlău, în apropierea curții domnești renovate de Ștefan cel Mare la 1486. Este primul monument moldovenesc cu pictură murală exterioară, datând din vremea lui Petru Rareș.
- Moldova plătea sultanului un tribut de 4000 de ducați, iar Țara Românească de 8000 de ducați.
- **octombrie, 27** - scrisoarea adresată de hanul tătarilor din Crimeea Mengli Ghirei, lui Ivan al III-lea al Moscovei arată că prin tratatul ruso-tătar Moldova era pusă la adăpost de incursiunile tătarilor.
- **1493** – pornind de la date astronomice, monahul Paladie de la putna calculează și stabilește toate zilele în care vor cădea *Paștile – Pascalia* pentru un răstimp de 84 de ani, operație reluată și continuată ceva mai târziu, de către egumenul Siluan de la aceeași mănăstire.
- **ilie, 9** – începe a zidi la Borzești, pe Trotuș, biserica Adormirea Maicii Domnului, terminată în 1494, luna octombrie 12.
- **septembrie, 30** – diacul Teodor, fiul preotului Gavril, termină de scris *în cetatea Sucevei* un *Tetraevangheliar* din porunca Mariei Voichița, care l-a dăruit *întru rugă sieși Mănăstirii de la Pătrăuți*.
- **octombrie, 26** – diaconul Teodor Mărieșescul termină de caligrafiat și de miniat din porunca lui Ștefan cel Mare un *Tetraevangheliar* pentru biserica din Cetatea Hotinului, aflător în prezent la Biblioteca de stat din München.
- **1494, martie, 1** – se încheie brodatul epitafului de la Mănăstirea Sucevița, executat din porunca lui Ștefan cel Mare, la Mănăstirea Moldovița.
- **1495** - din porunca lui Ștefan cel Mare grămăticul Damian, scrie *Sintagma lui Matei Vlastares* pentru biserica Sf. Nicolae din Iași. Se află acum la Biblioteca Salticov Scedrin din Leningrad.
- **septembrie** – Radu cel Mare ocupă tronul Țării Românești.
- **octombrie, 18** – se termină de zidit biserica Sf. Nicolae din Dorohoi.
- **noiembrie, 3** – Ștefan cel Mare cumpără un *Tetravangheliar* pe care-l dăruiește *întru rugă sieși* bisericii Adormirea Maicii Domnului din Borzești. Se află acum la Mănăstirea Zografu de la Muntele Athos.
- **noiembrie, 30** – se termină de construit biserica episcopală Sf. Apostoli din Huși.
- **1496, ilie, 26** – moare Alexandru, fiul lui Ștefan cel Mare și al Evdochiei de Kiev. Este înmormântat la Mănăstirea Bistrița.
- **septembrie, 30** – Ștefan cel Mare sfârșește zidirea bisericii Sf. Nicolae Popăuți din Botoșani, reprezentativă pentru arhitectura de oraș a epocii sale; turnul alăturat este cel mai frumos păstrat din acea vreme.
- **noiembrie, 18** – se sfârșește construcția bisericii Sf. Mihail din Războieni, ridicată pe locul unde au fost înmormântați eroii căzuți în apriga bătălie de la 1476.



- **1497, ianuarie, 14** – Ștefan cel Mare dăruiește Mănăstirii Putna două ripide, executate din argint aurit.

- **iulie, 15** - începe zidirea bisericii Sf. Ioan Botezătorul din Piatra Neamț, sfârșită în 1498.

- **august** – începe campania polonă împotriva Moldovei. Ioan Albert, în fruntea unei armate de circa 100.000 de oșteni, trece Nistrul pe Mihălțeni (9 august) și înaintează până la Coțmani. Arestarea solilor moldoveni și închiderea lor în cetatea Liovului dezvăluie adevăratele intenții ale acțiunii militare polone în Moldova. În fața acestei situații, domnul Moldovei *a poruncit apoi să se adune toată oastea sa în târgul Romanului.*

- **august, 27** - Ștefan cel Mare părăsește Suceava, îndreptându-se spre Roman, unde era adunată armata, compusă din circa 40.000 de oșteni moldoveni, un contingent turc de circa 2000 de oșteni și un corp de oaste muntean, trimis de Radu cel Mare. Se aștepta un ajutor armat și din partea regelui Ungariei, Vladislav al II-lea.

- **septembrie, 24** – oastea polonă invadatoare ajunge până sub zidurile cetății Suceava.

- **septembrie, 26** – începe asediul cetății Suceava de către poloni; a durat *trei săptămâni zi și noapte*, fără însă nici un rezultat.

- **octombrie 26** - lupta din Codrii Cosminului. Oastea moldovenească condusă de Ștefan cel Mare atacă armata polonă; *Și a fost atunci măcel mare între leși și armatele moldovenești; Și au fost luate toate schiptrele crăiești și au căzut acolo multă oaste și toate tunurile cele mari, cu care bătuseră în cetatea Sucevei, au fost luate atunci și altele mici și mai mici multe, pe care nu este cu puțință a le înșira.* Resturile armatei polone cu greu au reușit să se strecoare până la Cernăuți.

- **octombrie, 29** – Lupta de la Lențești. O oaste moldovenească, condusă de vornicul Boldur, înfrânge un detașament de cavaleri mazuri care venea în ajutorul oștilor polone.

- **octombrie, 30** – lupta de la Cernăuți Ștefan cel Mare înfrânge resturile armatei polone, alungându-le din țară. Victoria deplină a lui Ștefan cel Mare asupra invadatorilor poloni

- **noiembrie, 8** – se încheie zidirea bisericii Nașterea Maicii Domnului de la Tazlău.

- **noiembrie, 14** – se încheie zidirea bisericii Înălțarea Domnului din incinta Mănăstirii Neamțu, strălucit monument de arhitectură.

- **1498, ianuarie 24** - Teodor Mărieșescul termină de scris și de decorat la Mănăstirea Neamțu, un *Tetraevangheliar* pentru Mănăstirea Moldovița, Manuscrisul se află acum la Muzeul de istorie din Moscova.

- **iunie, 22** – începe campania moldovenească în Polonia ca represalii pentru atacul din anul precedent al regelui Ioan Albert asupra Moldovei. Ștefan cel Mare cucerește, pradă și arde cetățile Trebowla, Buczacz și Podhajce, apoi pradă până la Liov și peste Nistru, în Pocuția.

- **1499, ianuarie, 5** – Ștefan cel Mare refuză să mai plătească tribut sultanului.

- **aprilie 16** – regele Ioan Albert este nevoit să încheie pace cu Ștefan cel Mare, în condiții de egalitate deplină, încheiat în urma mediației regelui Ungariei Vladislav al II-lea. Tratatul s-a încheiat în forma sa finală la Hârlău la 12 iulie 1499. Rămânea deschisă problema Pocuției.

- **octombrie, 28** – se încheie de construit turnul clopotniță al bisericii Sf. Ioan Botezătorul din Piatra Neamț.

- **decembrie, 6** – se termină lucrările la biserica Sf. Nicolae din Bălinești, zidită de logofătul Ioan Tăutul, ctitorie de o excepțională valoare artistică și documentară.

- **1500** – se brodează steagul lui Ștefan cel Mare, dăruit apoi de voievod Mănăstirii Zografu de la Muntele Athos.

- **mai, 11** – moare doamna Maria Despina, soția lui Radu cel Frumos, mama doamnei Maria Voichița.

- **iunie, 11** – se termină de copiat un *Praxiu (Apostol)* pe care Ștefan cel Mare îl dăruiește Mănăstirii Neamțu.

- **august, 10** – Ștefan cel Mare și doamna lui Maria dăruiesc Mănăstirii Putna monumentala *Dveră* reprezentând *Răstignirea*. În colțuri sunt portretele votive ale lui Ștefan cel Mare și Mariei Voichița.

- **1501, februarie** – Ștefan cel Mare trimite la Veneția doi oameni de ai săi ca să *cumpere niște stofă scumpă de aur și să tocmească un medic*.

- Ștefan cel Mare lipsit de sprijin extern, se vede nevoit să se împace cu turcii.

- **1502, februarie 15** – moare Paisie Scurtul, egumenul Mănăstirii Putna. Îl urmează la stăreție arhimandritul Spiridon.

- **aprilie, 23** – Ștefan cel Mare dăruiește Mănăstirii Zografu un *Tetraevangheliar* scris și ornamentat de Filip monahul. Se află acum la Biblioteca de stat din Viena.

- **ianie, 24** – ieromonahul Spiridon teremină de scris și decorat în Mănăstirea Putna un *Tetraevangheliar* pe care Ștefan cel Mare îl dăruiește bisericii Sf. Ioan Botezătorul de la Piatra Neamț.

- **august** – sosește la Suceava medicul Matteo Muriano trimis de venețieni, la cererea lui Ștefan cel Mare, pentru a-l trata. Vestitul medic se îmbolnăvește însă și moare înainte de a acorda voievodului îngrijirile sale.

- **septembrie, 14** – se încheie zidirea bisericii Înălțarea Sfintei Cruci din Volovăț, ctitorită de Ștefan cel Mare în locul vechii biserici de lemn atribuită lui Dragoș, pe care ar fi mutat-o la Putna în anul 1468.

- **septembrie, 29** – al doilea termen fixat pentru convocarea comisiei moldo-polono-ungare care avea menirea să rezolve problema Pocuției, nu este respectat de poloni, care nu se prezintă. Ștefan cel Mare ocupă Pocuția în primele zile ale lunii octombrie și instalează pârçalabi în cetăți și vameși în orașe și târguri. La insistențele regelui Vladislav al II-lea se fixează un al treilea termen de întrunire a comisiei pentru 2 nov. 1503, dar nici acesta nu este respectat.

- **1503, februarie, 2** – Ștefan cel Mare emite un hrisov de *întăritură și de stăpânire* pentru toate proprietățile și privilegiile acordate până acum Mănăstirii Putna.

- **aprilie, 2** – portarul Sucevei, Luca Arbure, începe zidirea bisericii Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul, unul dintre cele mai reprezentative monumente din epoca lui Ștefan cel Mare.

- **aprilie, 27** – Ștefan cel Mare începe zidirea Mănăstirii Dobrovăț care va fi sfârșită în 1504.

- **septembrie, 8** – Ștefan cel Mare începe să zidească biserica Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul la Reuseni

- **1504, februarie 25** – Paisie monahul termină de scris la Mănăstirea Putna un *Minei pe Martie*, dăruit de Ștefan cel Mare mănăstirii Dobrovăț.

- **mai 18** - Dumitru diacul termină de scris, din porunca lui Ștefan cel Mare un *Minei pe Ianuarie*, pentru Mănăstirea Dobrovăț.

- **ianie** – Ștefan cel Mare decapitează boierii care se opun succesiunii la tronul Moldovei a fiului său, Bogdan Vlad.

- **iulie, 2** - potrivit inscripției de pe acoperământul de mormânt al slăvitului erou *în ceasul al patrulea din zi*, moare Ștefan cel Mare, care *a domnit în Țara Moldovei 47 de ani și trei luni*, fiind înmormântat la Mănăstirea Putna. Corul care a cântat la înmormântarea sa a fost condus de Eustatie, vestit protopsalt și autor de cântări bisericești pe note, conducătorul școlii muzicale de la această Mănăstire. Îi succede la tron Bogdan Vlad, fiul său și al Mariei Voichița, cunoscut în istorie sub numele de Bogdan al III-lea.

- cu însemnarea morții lui Ștefan cel Mare se împlinește prima creație literară laică a culturii române: *Letoposeful de când cu voia lui Dumnezeu s-a început Țara Moldovei*. Redactată din porunca, sub supravegherea, la curtea și, în unele pasaje, sub dictarea lui Ștefan cel Mare, această scriere deschide marea galerie a operelor istorice cu valoare literară care va face din *cronică* genul major al literaturii române din epoca medievală. A fost copiată și prelucrată în mănăstiri (cele două variante putnene), în germană (cronica moldo-germană, încă din 1502), și polonă (cronica moldo-polonă). A fost utilizată pentru însemnările de istorie moldovenească din *Voskresenskaia Letopis* (cronica moldo-rusă).

